

Posudek školitele na diplomovou práci

Diplomantka: Ivana Sucháčová

Školitel: Mgr. Ondřej Dadejík, Ph.D.

Oponentka: PhDr. Helena Jarošová

Název práce: Úvahy o biologické a kulturní podmíněnosti ženské krásy

Tématem diplomové práce Ivany Sucháčové je vztah mezi biologickou a kulturní podmíněností lidské, v autorčině zkoumání převážně ženské krásy. Již v abstraktu práce je deklarováno, že „zkoumáním těchto dvou rovin se práce zabývá otázkou jejich vzájemného vztahu v estetickém ideálu ženské krásy současné doby, především v jeho projevech vrcholné estetizace až artificiality těla“. (s. 4) V práci autorka podle svých slov zjišťuje „do jaké míry biologická danost těla spolupůsobí na jeho procesu estetizace“ a zkoumá jak se „kulturní podmíněnost ženské krásy předkládá na společnostech určených projevy estetizace ženského těla“. Práce jako celek slibuje úvahu „o vzájemném vztahu těchto od sebe neoddelitelných rovin ... ve vrcholném procesu estetizace ženského těla v kontextu jeho estetického ideálu současné doby“. (s. 4) V diplomové práci je skutečně věnováno poměrně dost prostoru jak otázce biologické podmíněnosti vnímání tzv. „krásy“ lidských bytostí, tak vázanosti posuzování této hodnoty kulturním kontextem.

Hned zkraje je však třeba prohlásit, že o zásadní a deklarované otázce, tj. o otázce vztahu, poměru těchto dvou podmíněností vzhledem ke kráse, či zakoušení, posuzování krásy, se příliš nedozvíme. Autorka v příslušných částech přechází od jedné podmíněnosti k druhé, a jejich vzájemnému vztahu věnuje než občasně poznámky o „neoddelitelnosti“ těchto dvou rovin: „To, že ľudské telo je determinované procesom socializácie sa nedá poprieť tak isto ako jeho biologická rovina.“ (s. 37) Ano, to je skutečně mimo pochybnost, ale jaký je tedy onen poměr těchto dvou složek našeho posuzování lidské krásy, o němž hodlá autorka od počátku pojednat? Je základem našeho upřednostňování určitých vlastností před jinými ohledně lidské krásy naše biologická, přírodní, instinktivní výbava, nebo je formováno primárně kulturními vzorci? Upozorňuji, že každému, kdo se hlouběji zabývá nějakým typem vztahu mezi přírodním a kulturním je dříve či později jasné, že s odpovědí „zčásti tak a zčásti onak“ si z hlediska konzistentní teorie nevystačíme.

Z textu se zdá, že na našem posuzování lidské krásy se podílejí obě složky, a to v jakémsi dvoustupňovém smyslu, kdy určitá, všem společná biologická či antropologická základna je všem společná a vysvětluje proč se univerzálně shodneme, zatímco kulturně a historicky relativní nadstavba tuto základnu více či méně specifikuje a vysvětluje proč se naopak v tom samém posuzování lišíme. Na první pohled toto neproblematické sloučení, s nímž autorka pracuje, dává smysl a vychází naproti všeobecně sdíleným domněnkám. Aniž bychom zde museli rozebírat pasti naivního naturalismu na straně jedné, či radikálního relativismu na straně druhé, je nutné poznamenat následující.

Pokud připustíme onen univerzálně platný naturalistický výklad přitažlivosti lidské krásy, jak vysvětlíme nestálost a proměny, historické odchylování se od této hloubkové

normy? Jako dočasnou deviaci původní konstanty? Nestává se tato poněkud mýtickou? Pokud naopak připustíme, že se tato „konstanta“ neustále proměňuje v závislosti na požadavcích vnitro-, či vně-druhových adaptací lidského druhu, pomalu opouštíme hrubý naturalistický výklad směrem k jistému pojetí kontinuity mezi přírodní a kulturní složkou naší „přirozenosti“, k pojetí, které předpokládá neustálé vytváření a vlastní přetváření jisté „druhé přírody“ (tedy kultury), z již těžko určitelného a vykazatelného materiálu přírody „první“. Výklad vztahu obou zkoumaných složek se zde radikálně mění, stejně jako příslušný normotvorný základ, byť pro obě varianty stále platí autorčino povšechné tvrzení, že „biologickou (naturální) a kulturní (společenskou) rovinu člověka tak při nahlídaní na telo nie je možné oddeliť“. (s. 37) Ať už by autorka textu vyřešila tuto neproblematicky pojímanou ambivalenci jakkoli, stála by vždy před rozhodující otázkou: Co činí posuzování příslušné hodnoty estetickým, resp. jedná se stále při rozpoznání přítomnosti příslušných determinací o souzení estetické? Pokud ano, z jakého důvodu a za jakých podmínek? Jakou roli hraje estetické posuzování lidské appearance v širší konfiguraci hodnot?

Autorka v diplomové práci náležitě věnuje poměrně důkladnou pozornost „biologické rovině“ (1. část) a stejně tak samostatně pojednává i „kulturní rovinu“ (2. část) výše zmíněného problému. Výše zmíněný problém, či spíše svazek problémů, však není pojmenován, byť je k jeho formulaci předloženo dostatek evidence. K jeho formulování a k pokusu zodpovědět uvedené otázky se autorka dostává nejbližší v části věnované estetické teorii Jana Mukařovského (část 2.3). Tato nepochybně adekvátní a slibná volba však dokládá, že bez důkladné analýzy a pojmenování problémů, které zkoumaný materiál vyvolává, jsou sebelepší nástroje bez užitku. Mukařovského pojetí navíc zaznamenává v autorčině podání některá zkrácení.

Na straně 41 autorka píše: „Východiskovým stanoviskom a hľadiskom, z ktorého estetickú funkciu Jan Mukařovský skúma je rozdelenie funkcií na bezprostredné a znakové. Prvú skupinu rozdeľuje ďalej na funkcie praktické, v ktorých v popredí figuruje objekt, lebo sebauplatnenie subjektu smeruje k pretvoreniu objektu, tj. skutočnosti a na funkcie teoretické so subjektom v popredí, ktorého cieľom je premietnutie skutočnosti do vedomia subjektu, ale skutočnosť sama – objekt funkcie tu zostáva nedotknutá. V skupine znakových funkcií sa nachádzajú funkcie symbolické, v ktorých je pozornosť sústredená na účinnosť vzťahu medzi vecou symbolizovanou a symbolickým znakom. Funkcie znakové, ktoré naopak stavajú do popredia subjekt sú funkcie estetické. Znak estetický neslúži, nie je nástrojom, ale patrí k objektu, je sám konečným účelom.“ (s. 41) Opravdu se autorka diplomové práce domnívá, že podle Mukařovského se ve „skupině znakových funkcí nacházejí funkce symbolické“ a že „funkce znakové, [které] stavějící do popředí subjekt, jsou funkce estetické“? Určitě se autorka domnívá, že Mukařovský neuvažuje mimoestetické znakové funkce? Sama se přece věnuje v jedné z částí povaze jazyka a tvrdí: „Do oblasti prvotne mimoumeleckeje a mimoestetickéje patří, okrem našej tematiky tela ako biologického organizmu, aj jazyk so svojimi zdieľovacími či inými praktickými funkciami“? (s. 45)

Mukařovským rozpracované téma dominance, resp. nedominance estetické funkce v umělecké a mimoumělecké oblasti je pro přítomný problém nepochybně adekvátně zvolené, nicméně v základních momentech autorkou spíše nepochopené a chybně využitě. Např. na straně 42 je citován Mukařovský: „Jen tak je možné, aby se estetický znak jistým způsobem vznášel, odpoután do značné míry od přímého styku s věcí nebo událostí atd., které zobrazuje..., a aby znamenal celkový, k žádné konkrétní skutečnosti nevázaný vztah člověkův k universu.“ (s. 42) Ivana Sucháčová by mohla u obhajoby dovysvětlit, jak se tento Mukařovského důležitý náhled váže k diskutované otázce lidské, resp. ženské krásy, jinými slovy, jakým způsobem se toto základní vymezení estetického faktu má k oné biologické, či kulturní determinaci jejího posuzování.

Zajímavou a relevantní kapitolou by mohla být i část 2.3.3 „Otázka normativnosti mimoumeleckého estetického“, ovšem za předpokladu, že by bylo hlouběji rozpracováno Mukařovského pojetí normy a to na pozadí rozlišení estetické a mimoestetické oblasti, stejně jako oblasti umělecké a mimoumelecké, s jejich vzájemným ovlivňováním a proměnou. Tyto motivy jsou v diplomové práci zmíněny, ovšem jejich vysvětlující potenciál je z výše uvedených důvodů ponechán ladem.

Pokud jde o jednotlivé části, za nejlépe zpracovanou považuji nakonec část, věnovanou Darwinovým estetickým názorům. Výsledný dojem tedy zní: Celková osnova, struktura práce na první zběžný pohled slibuje více, než je potom realizováno v samotném textu. Po jazykové, stylistické stránce si nedovolím vynést zásadní soud, byť jsem měl při čtení některých pasáží co do smyslu jisté pochybnosti (Např. poslední odstavec na straně 16–17). Nemohu však nezmínit velmi problematickou práci se zdrojovou literaturou, především pokud jde o odkazy po čarou a používání kurzívy. Nedokázal jsem např. rozluštit smysl poznámek pod čarou na straně 18–20 (Poznámky 39–45; jedná se o přímé či nepřímé citace, parafráze, vlastní závěry učiněné na základě použité literatury?). Nahlédnutí do citované publikace určitě tento detail vyjasní. Autorka diplomové práce by příslušný titul mohla přinést sebou, popř. by smysl odkazů mohl být vyjasněn u obhajoby.

Navzdory výše uvedeným připomínkám a námitkám diplomovou práci Ivany Sucháčové doporučuji k obhajobě a v případě úspěšné obhajoby doporučuji hodnotit známkou **dobře**.

V Litoměřicích 16. 6. 2014

Ondřej Dadejík